

Reinventing University 2568
Srinakharinwirot University

คู่มือการปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ตำบล บ้านช้าง

อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โครงการพัฒนาสังคมและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
ผ่านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์
เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบองค์รวม

สารบัญ

CONTENTS

หน้า

บทนำ

บทที่ 1	ข้อมูลชุมชน	1
บทที่ 2	บ้านช้าง: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และทรัพยากรการท่องเที่ยว	11
บทที่ 3	การจัดการท่องเที่ยวชุมชน	26
บทที่ 4	การพัฒนาศักยภาพคนและชุมชน	36
บทที่ 5	การตลาดและประชาสัมพันธ์	40
บทที่ 6	การติดตามและประเมินผล	45

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

บรรณาธิการ : จุฑาธิปต์ จันทร์เอียด, ฐิติมา อังกรวัชรพันธุ์, องค์กร บรรจุน

พิสูจน์อักษร : กาญจนา จันทร์เอียด

จัดทำโดย : สำนักพิมพ์ดอกสร้อย

พิมพ์ที่ : หจก.ริมปีงการพิมพ์ 11/13-15 หมู่ 11ถนนนครสวรรค์-พิษณุโลก
ตำบลวัดไทร อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 60000
โทร. 081-5333692 E-mail : rimpinggraphic2539@gmail.com

บทนำ

การจัดทำคู่มือการปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวชุมชนตำบลบ้านช้าง อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเป้าหมายสำคัญในการสร้างเครื่องมือที่ชุมชนสามารถใช้กำหนดทิศทางการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยอิงกับหลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น การกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และการรักษาสমดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ตำบลบ้านช้าง อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สืบเนื่องจากการเป็นถิ่นเลี้ยงและฝึกช้างศึกในสมัยกรุงศรีอยุธยา ชุมชนยังคงรักษาวิถีเกษตรกรรมผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำนา การปลูกพืชสวนครัว และการจักสาน รวมทั้งประเพณีรำผีโรงและงานบุญปิดทองหลวงพ่อดอด วัดบ้านช้าง ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ วัดบ้านช้าง วัดเทพกษัณฐ์ ศูนย์การเรียนรู้ไผ่ดำ และวิถีชีวิตเกษตรกรรมที่ผสมผสานกับการพัฒนาเชิงนวัตกรรม ล้วนเป็นทุนทางวัฒนธรรม-ศรัทธา-วิถีเกษตร ที่สะท้อนเอกลักษณ์ของตำบลบ้านช้าง

การผสมผสานมิติทางศรัทธา วัฒนธรรม วิถีเกษตร และภูมิปัญญาชุมชน ทำให้ตำบลบ้านช้างมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทั้งแบบวันเดียว (One Day Trip) และการพักค้าง (Homestay) ที่ตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ ครอบครัว และผู้สนใจการเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิม

อย่างไรก็ดี การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนไม่อาจอาศัยเพียงทรัพยากรที่มีอยู่ หากแต่จำเป็นต้องมีกลไกการบริหารจัดการที่มีระบบ โปร่งใส และมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรม ลดผลกระทบด้านลบ และสร้างความยั่งยืน

ในระยะยาว การจัดทำคู่มือการปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวชุมชนตำบลบ้านช้าง จึงมีเป้าหมายเพื่อเป็นกรอบแนวทางเชิงปฏิบัติที่ครอบคลุมทั้งด้านโครงสร้างการบริหารจัดการ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก การสร้างเครือข่าย การตลาดและประชาสัมพันธ์ ตลอดจนกระบวนการติดตามและประเมินผล

คู่มือฉบับนี้จึงไม่เพียงเป็นเอกสารอ้างอิงเชิงวิชาการ หากยังเป็นเครื่องมือปฏิบัติการ (Operational Tool) ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในระดับพื้นที่ โดยมุ่งหวังให้ตำบลบ้านช้างก้าวสู่การเป็นต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เข้มแข็ง ยั่งยืน และสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และประเทศไทย

หัวหน้าโครงการ

ดร.จุฑาธิปต์ จันทรเอียด

ข้อมูลชุมชน

1.1 บริบทชุมชนบ้านช้าง

ที่ตั้ง

ตำบลบ้านช้าง ตั้งอยู่ในอำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 7 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโตนดเตี้ย บ้านขวิดเหนือ บ้านขวิดใต้ บ้านช้าง (หมู่ 4) บ้านช้าง (หมู่ 5) บ้านกลาง และบ้านลำตาเสา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะสำหรับการเกษตรกรรม มีคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติหลายสาย เช่น คลองบ้านช้าง-ลำตาเสา ซึ่งเป็นเส้นเลือดสำคัญที่หล่อเลี้ยงการทำนาและการดำรงชีวิตของชุมชน

ประวัติและเรื่องราว

คำว่า “บ้านช้าง” มีที่มาจากการเป็นพื้นที่ที่เคยใช้สำหรับเลี้ยงช้างศึกในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยกรมศบาลได้นำช้างป่ามาฝึกเบื้องต้นก่อนส่งเข้าสู่เพนียดคล้องช้าง ช้างในยุคนั้นถือเป็นยุทธปัจจัยสำคัญของกองทัพ ทั้งในฐานะพาหนะในการศึกสงครามและการขนส่ง เรื่องเล่าในท้องถิ่นยังกล่าวถึงหลวงพ่อออด รมทินโน อดีตเจ้าอาวาสวัดบ้านช้าง ผู้เป็นที่เคารพศรัทธาในด้านพุทธาคมและน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า “น้ำมนต์ดอกบัวบาน”

ลักษณะเด่นของชุมชน

- มี วัดบ้านช้าง และ วัดเทพกฤษร ซึ่งเป็ศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน และมีประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับเหตุการณ์สำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยา
- ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนา ปลุกผักสวนครัว มะม่วง ถั่วฝักยาว รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ และบางครัวเรือนทำอุตสาหกรรมเสริม
- ชุมชนยังคงสืบทอด ประเพณีพื้นบ้าน เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีรำผีโรง งานประจำปีปิดทองหลวงพ่อดอด และการแข่งเรือในเทศกาลออกพรรษา
- มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น เช่น การทอผ้า จักสานไม้ไผ่ และการทำอาหารท้องถิ่นอย่างน้ำยากะทิ น้ำยาไข่ผ่าปลาเห็ด และขนมพื้นบ้าน (ขนมกล้วย ขนมตาล ขนมกง ฯลฯ)

สังคมและวัฒนธรรม

- วิถีชีวิตของชาวตำบลบ้านช้างเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านวัด ประเพณี และพิธีกรรม เช่น พิธีรำผีโรงที่สืบทอดมาจากบรรพชนเชื้อสายมอญ
- วัดยังคงเป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางศาสนาและชุมชน

เศรษฐกิจและบริการพื้นฐาน

เศรษฐกิจของตำบลบ้านช้างขับเคลื่อนด้วยการเกษตรเป็นหลัก ผสมผสานกับอุตสาหกรรมในพื้นที่ใกล้เคียง ชาวบ้านยังคงยึดอาชีพดั้งเดิมอย่างการทำนา และทำสวนผสมเพื่อยังชีพและสร้างรายได้เสริม ชุมชนมีถนนเชื่อมโยงทุกหมู่บ้าน มีระบบน้ำประปา ไฟฟ้า และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ทำให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ในระดับพื้นฐาน

1.2 กริพยากรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยว

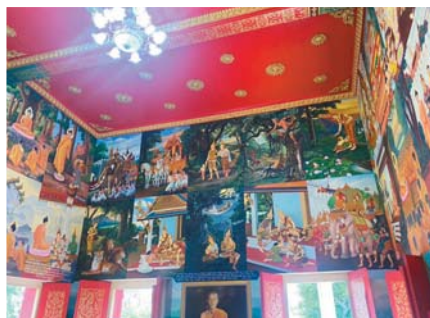

1) วัดบ้านช้าง

ที่ตั้ง : ตำบลบ้านช้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 23210

การเข้าถึง :

วัดบ้านช้างตั้งอยู่ติดถนนสายหลักของตำบลบ้านช้าง การเดินทางสะดวก ทั้งโดยรถยนต์ส่วนตัวและรถโดยสารท้องถิ่น ถนนเชื่อมต่อถึงตัววัดและมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน นักท่องเที่ยวสามารถแวะสักการะวัดบ้านช้างได้ระหว่างการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในพื้นที่ เช่น วัดเทพกุญชร หรือสวนเกษตรของชุมชนบ้านช้าง

ความเป็นมา :

วัดบ้านช้างเป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา สันนิษฐานว่าเกี่ยวข้องกับกรมทนายที่ใช้นพื้นที่ตำบลบ้านช้างในการเลี้ยงและฝึกช้างศึกก่อนนำไปสู่เพนียดคล้องช้าง วัดแห่งนี้เป็นศูนย์กลางของศรัทธาและวิถีชีวิตของชาวบ้านมาหลายชั่วอายุคน อดีตเจ้าอาวาสที่มีชื่อเสียงคือ หลวงพ่ออด ธมทินโน ผู้เป็นที่เคารพเลื่อมใสในด้านพุทธาคมและน้ำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ “น้ำมนต์ดอกบัวบาน”

ความสำคัญ :

- เป็นศูนย์รวมจิตใจและแหล่งประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวตำบลบ้านช้าง
- มีบทบาทสำคัญทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการเลี้ยงช้างศึกและการศึกษาสงครามในสมัยอยุธยา
- เป็นสถานที่จัดงานบุญประจำปี เช่น งานปิดทองหลวงพ่อดอด และประเพณีรำผีโรง
- เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมสำหรับเยาวชนและผู้มาเยือน

ลักษณะเด่น :

- พระอุโบสถเก่าแก่ ที่ยังคงเอกลักษณ์ศิลปกรรมไทยภาคกลาง
- หลวงพ่อออก พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่เคารพศรัทธาของชุมชน
- ประเพณีรำผีโรง และงานบุญปิดทอง ที่สืบทอดกันมายาวนาน
- บรรยากาศร่มรื่น รายล้อมด้วยต้นไม้ใหญ่ เหมาะแก่การมาปฏิบัติธรรม และพักผ่อน
- สามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในตำบล เช่น การเยี่ยมชมวัดเทพกุญชร และการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านช้าง

2) วัดเทพกษัตรี

ที่ตั้ง : ตำบลบ้านช้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การเข้าถึง :

วัดเทพกษัตรีตั้งอยู่ริมเส้นทางคมนาคมของตำบลบ้านช้าง การเดินทางสะดวกด้วยรถยนต์ส่วนตัว ถนนเชื่อมต่อถึงตัววัด มีป้ายบอกทางและที่จอดรถรองรับ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางต่อเนื่องจากวัดบ้านช้างหรือแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรในชุมชนมายังวัดเทพกษัตรีได้อย่างสะดวก

ความเป็นมา :

วัดเทพกฤษณาร ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2490 โดยพระอาจารย์ฟ้า ซึ่งได้สร้างที่พักเล็กๆ มุงจากเพื่อปฏิบัติธรรมในพื้นที่ดังกล่าว ต่อมาเมื่อชาวบ้านเกิดความศรัทธา จึงร่วมมือกันสร้างกุฏิและนิมิตต์ ท่านให้จำพรรษา วัดแห่งนี้เดิมถูกเรียกว่า “วัดใหม่ สะแกราบ” เพราะพื้นที่รอบ ๆ เป็นป่าสะแก อีกทั้งยังพบร่องรอยอิฐโบราณจำนวนมาก จึงสันนิษฐานได้ว่าอาจเคยเป็นวัดมาก่อนในสมัยโบราณ (พระครูปริยัติญาณทศคุณ, 2568)

ภายในอุโบสถประดิษฐานพระประธานปางมารวิชัยแกะสลักอย่างประณีต ผนังประดับด้วยจิตรกรรมฝาผนัง ถ่ายทอดเรื่องราวพุทธประวัติและวิถีชีวิตพื้นถิ่นไทยในอดีต ทำให้วัดมีคุณค่าทั้งทางศิลปกรรมและประวัติศาสตร์

ความสำคัญ :

- ก่อตั้ง พ.ศ. 2490 โดยพระอาจารย์ฟ้า เดิมเรียกว่า “วัดใหม่ สะแกราบ” บริเวณเคยเป็นป่าสะแกและพบอิฐโบราณ

- อุโบสถประดิษฐานพระประธานปางมารวิชัยที่แกะสลักอย่างงดงาม
- ฝาผนังตกแต่งด้วยจิตรกรรมฝาผนัง เล่าเรื่องราวพุทธประวัติและวิถีชีวิตไทย

พื้นถิ่น

- เป็นศูนย์กลางในการจัดงานบุญ งานประเพณี และการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของชุมชนบ้านช้าง

ลักษณะเด่น :

- ก่อตั้ง พ.ศ. 2490 โดยพระอาจารย์ฟ้า เดิมชื่อ “วัดใหม่สะแกราบ”
- อุโบสถประดิษฐานพระประธานปางมารวิชัยแกะสลักอย่างงดงาม
- มีจิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติและวิถีชีวิตไทยพื้นถิ่นที่ทรงคุณค่า
- เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน จัดกิจกรรมทางศาสนาและงานบุญสำคัญตลอดปี

วัดเทพกุญชรจึงเป็นทั้ง แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา-วัฒนธรรม-ประวัติศาสตร์ ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชาวบ้านช้าง และยังเป็นสถานที่ที่สะท้อนถึงความศรัทธา เป็นเรียนรู้พระพุทธศาสนาของชุมชนบ้านช้างที่ทรงคุณค่า

3) ศูนย์การเรียนรู้ไร่ห่านช้าง

ที่ตั้ง : ศูนย์การเรียนรู้ไร่ห่าน ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านช้าง อำเภอยุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พื้นที่แห่งนี้ถือเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่ยังคงรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิม ผสมผสานกับการพัฒนาเชิงนวัตกรรม การตั้งอยู่ใกล้กับเส้นทางคมนาคมสำคัญ ช่วยให้การเดินทางเข้าถึงสะดวก ทั้งสำหรับคนในพื้นที่และผู้มาเยือน

การเข้าถึง :

นักท่องเที่ยวและผู้สนใจสามารถเดินทางมาศูนย์ฯ ได้โดยง่าย ทั้งรถยนต์ส่วนบุคคลและการโดยสารสาธารณะ ด้วยทำเลที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา การเข้าถึงจึงมีความสะดวกสบาย อีกทั้งยังมีโครงสร้างพื้นฐานรองรับ เช่น เส้นทางถนนและจุดเชื่อมต่อกับชุมชนใกล้เคียง ทำให้ผู้มาเยือนสามารถสัมผัสประสบการณ์การเรียนรู้และท่องเที่ยวได้อย่างราบรื่น

ความเป็นมา :

ศูนย์การเรียนรู้ไร่ผ้า บ้านช้าง เกิดจากความร่วมมือของหลายภาคส่วน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านช้าง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และประชาชนในพื้นที่ แนวคิดหลักคือการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยให้มีความรู้ด้านการเพาะเลี้ยงและแปรรูปไข่ผำอย่างมีมาตรฐาน ผ่านการบูรณาการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับนวัตกรรมสมัยใหม่ เช่น เกษตรอัจฉริยะ (Smart Farming) การใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาคุณภาพผลผลิต รวมถึงการจัดอบรม Upskill/Reskill เพื่อสร้างศักยภาพของคนในชุมชน

ความสำคัญ :

ศูนย์การเรียนรู้ไร่ผ้ามิได้เป็นเพียงแหล่งเพาะเลี้ยงและแปรรูปอาหารเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่เชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้ทางวิชาการและการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนเกิดรายได้และความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ความสำคัญอีกประการคือการสร้างทางเลือกด้านอาหารสุขภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค รุ่นใหม่ และการเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจให้กับวัตถุดิบท้องถิ่น

ลักษณะเด่น :

1. การใช้เทคโนโลยี Smart Farming ในการเพาะเลี้ยงไข่ผำอย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นมาตรฐานความปลอดภัยและคุณภาพ
2. การแปรรูปผลิตภัณฑ์หลากหลาย เช่น อาหารสุขภาพ เครื่องดื่ม และผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ผสมผสานไข่ผำ
3. การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงการเรียนรู้ (Learning Tourism) เปิดโอกาสให้นักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวได้เข้ามาศึกษาดูงาน
4. การบูรณาการวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว เชื่อมโยงการเรียนรู้กับประเพณีวิถีชีวิต และภูมิปัญญาชุมชน

บทที่

2

บ้านช้าง: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และทรัพยากรการท่องเที่ยว

องค์ บรรจุน

ชุมชนบ้านช้าง ตำบลบ้านช้าง อำเภอยุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม ห้อมล้อมด้วยภาคอุตสาหกรรม ประเด็นเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพชีวิต ได้แก่การสร้างอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ครัวเรือน จากชุมชนซึ่งมีลักษณะเศรษฐกิจพึ่งพาตนเอง ทว่าผลผลิตการเกษตรหลากหลายที่สามารถเข้าสู่กระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ขณะเดียวกันในการเป็นชุมชนชายแดนสระบุรีที่ดูจะใกล้ชิดกับวัฒนธรรม “กะเหรี่ยง” มากกว่า “โรตีสายไหม” แปลกแยกในความเป็น “อยุธยา” อำเภออื่นทั่วไป ในทางกลับกันพื้นที่ชายแดนอยุธยาย่านนี้ยังดำรงความเป็นชุมชนกสิกรรม ดำเนินวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม บ้านเรือนส่วนใหญ่ไม่มีรั้ว ต่างอาศัยเพื่อนบ้านเป็นรั้วที่มั่นคงของกันและกัน วัดยังเป็นศูนย์กลางชุมชน พิธีกรรมยังคงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีเกษตรกรรม รวมทั้งร้อยร้ดระบบเครือข่ายเข้าไว้ด้วยกัน เหล่านี้คือวิถีวัฒนธรรมของชาวชุมชนบ้านช้าง คำตอบของนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ (Niche) ที่ชื่นชอบวิถีวันก่อนคืนเก่า (Nostalgia) โจทย์ใหม่สำหรับการบุกเบิกเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีเกษตรชุมชนบ้านช้าง

ชื่อบ้านนามเมือง “บ้านช้าง”

ชุมชนบ้านช้างตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านช้าง อำเภอยุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชื่อ “บ้านช้าง” มีที่มาจากการเป็นพื้นที่ซึ่งเคยถูกใช้เลี้ยงช้างของเจ้าหน้าทีคชบาลในกองทัพเมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยา (กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, 2528) โดยเฉพาะในช่วงกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ศูนย์กลางการค้าและการเมือง น่าเชื่อว่าพื้นที่บ้านช้าง

มีความเหมาะสมสำหรับการเลี้ยงช้างซึ่งเป็นกำลังสำคัญในสงคราม ช้างในยุคนั้นมีบทบาทสำคัญในฐานะยุทธปัจจัยหรือพาหนะในการสงคราม ได้แก่ การเป็นช้างพระที่นั่ง ช้างศึก พาหนะขนส่งลำเลียงในกิจการกองทัพ อาณาบริเวณที่ถูกใช้เลี้ยงช้างจึงสะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ด้วยช้างเป็นสัตว์ใหญ่ และสัตว์สังคม นิยมอยู่รวมกันเป็นโขลงขนาดใหญ่ ต้องการปริมาณอาหารสูงต่อเชือกต่อวัน บ้านช้างจึงเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความสำคัญ ประกอบด้วยปัจจัยดำรงชีวิตทั้งคนและสัตว์ ตลอดจนประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม บ้านช้างแห่งนี้จึงเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรมโดดเด่น มีความเป็นมายาวนาน ตลอดจนเชื่อมโยงกับเหตุการณ์สำคัญในอดีต ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ระหว่างชุมชนบ้านช้างกับเหตุบ้านการเมืองของชาติเมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลางกระทั่งเปลี่ยนราชวงศ์

คนเฒ่าคนแก่เล่าสืบต่อกันมาว่า สถานที่บริเวณนี้มีช้างป่าชุกชุมเนื่องจากมีพืชพรรณและแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ เจ้าอาวาสวัดบ้านช้างรูปปัจจุบันเล่าว่า ช้างในพื้นที่ช้างเคียงมักเดินทางมาหากินอาหารที่นี่ โดยเฉพาะช้างจากเขาใหญ่ (พระครูนิวริฐสารธรรม, 2568) ขณะที่ข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านช้าง ระบุไว้ในเว็บไซต์ขององค์การฯ ว่า เมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี บริเวณที่แห่งนี้เป็นที่พักของช้างป่าที่ทางการจับต้อนได้ และยังเป็นสถานที่คัดเลือกช้างป่า ทำการฝึกเบื้องต้น จากนั้นส่งเข้าเพนียด หรือเพนียดคล้องช้างในปัจจุบัน (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านช้าง, 2568) ก่อนขึ้นระวางช้างศึก เพื่อนำช้างไปใช้ในราชการสงคราม ผู้คนทั่วไปจึงขนานนามบริเวณสถานที่แห่งนี้ว่า “บ้านช้าง” หรือ “ตำบลบ้านช้าง” เช่นที่ปรากฏในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม พื้นที่ตามคำเรียกขานชื่อบ้านนามเมือง “บ้านช้าง” มีขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ใน 2 ตำบล 2 อำเภอ ได้แก่ ตำบลบ้านช้าง อำเภออุทัย และตำบลลำตาเสา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังจะพบว่าพื้นที่ทั้งสองตำบลและสองอำเภอถูกแยกออกจากกันด้วยแผนที่ของกระทรวงมหาดไทยแต่ยังคงเชื่อมโยงกันด้วยแผนที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน ดังจะพบว่า วัดบ้านช้าง ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างตำบลบ้านช้างกับตำบลลำตาเสา โดยด้านหน้าวัดในอดีตซึ่งจรดคลองลำตาเสาอยู่ในเขตตำบลลำตาเสา

ขณะที่ด้านหน้าวัดในปัจจุบันจรดถนนสายหลักของหมู่บ้านซึ่งอยู่ในเขตตำบลบ้านช้าง
ทั้งนี้สามารถจำแนกรายละเอียดออกตามพื้นที่ของกระทรวงมหาดไทยได้ดังนี้ คือ

ตำบลบ้านช้าง อำเภออุทัย แบ่งการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน ประกอบด้วย
หมู่ที่ 1 บ้านโตนดเตี้ย หมู่ที่ 2 บ้านขวิดเหนือ หมู่ที่ 3 บ้านขวิดใต้ หมู่ที่ 4 บ้านช้าง
หมู่ที่ 5 บ้านช้าง หมู่ที่ 6 บ้านกลาง หมู่ที่ 7 บ้านลำตาเสา

ตำบลลำตาเสา อำเภอลำลูกเกด แบ่งการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน ประกอบด้วย
หมู่ที่ 1 บ้านคลองหก หมู่ที่ 2 บ้านหันตะเภา หมู่ที่ 3 บ้านคลองหก หมู่ที่ 4
บ้านสี่แยกคลองยี่สิบหก หมู่ที่ 5 บ้านคลองตาสี หมู่ที่ 6 บ้านบ่อตาโล่ หมู่ที่ 7
บ้านสร้าง หมู่ที่ 8 บ้านสร้าง หมู่ที่ 9 บ้านวังคังแมว หมู่ที่ 10 บ้านลำตาเสา หมู่ที่ 11
บ้านกระทุ่มลาย หมู่ที่ 12 บ้านโดนกยาง หมู่ที่ 13 บ้านคูต

พระครูนิวริฐสารธรรม (2568) อายุ 69 ปี เจ้าอาวาสวัดบ้านช้าง ชาตภูมิเป็น
ชาวอำเภอพระนครศรีอยุธยา เล่าว่า ตนเองเป็นคนต่างถิ่น ได้รับนิมนต์มาดำรงตำแหน่ง
เจ้าอาวาสวัดบ้านช้างได้ราว 20 ปีเศษจึงได้ยินได้ฟังเรื่องราวจากคนในท้องถิ่นเล่าสืบ
ต่อกันมา พบว่าชุมชนย่านนี้ปรากฏชื่อบ้านนามเมืองที่สอดคล้องกับเรื่องเล่าชุมชน
บ้านช้างดังกล่าวหลายแห่ง เช่น วัดโคกช้าง ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 บ้านสามง่าม ตำบลอุทัย
อำเภออุทัย “แปลงช้าง” ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 9 บ้านคังแมว ตำบลบ้านช้าง สภาพเป็น
ที่ราบลุ่มน้ำท่วมขังในอดีตจะมีช้างไปพักผ่อนนอนเล่นหลังกินอาหารเสร็จแล้ว ปัจจุบัน
กลายเป็นบ่อน้ำ และแปลงนาของชาวบ้าน

นอกจากนี้ ภายในหมู่บ้านยังปรากฏร่องรอยโบราณสถานและโบราณวัตถุ
จำนวนหนึ่ง ได้แก่ ร่องรอยโบราณสถานภายในวัด เช่น “ซากฐานเจดีย์โบราณ”
ชาวบ้านพบกรุ “พระรอดลำพูน” อยู่ภายในฐานเจดีย์หลายองค์ ปัจจุบันถูกไถปรับ
พื้นที่ สร้างกำแพงแก้วรอบอุโบสถ “เสาหงส์” ด้านหน้าวัดเยื้องคลองลำตาเสา ต่อมา
เสาหงส์ดังกล่าวล้มลงกระทั่งปัจจุบันได้หายสาบสูญไปแล้ว รวมทั้งเครื่องเคลือบดินเผา
เครื่องปั้นดินเผา และเศษเครื่องปั้นดินเผาโบราณจำนวนมาก เช่น จาน ชาม กระปุก
ไห และโอ่งดินเผา มีชาวบ้านนำ “กระปุกเคลือบสีน้ำตาล” ขนาดเท่าผลแอปเปิ้ลที่มี

สภาพสมบูรณ์มาถวายหลวงพ่เจ้าอาวาส ซึ่งหลวงพ่ได้นำออกมาให้คณะผู้เขียนชมด้วย หลักฐานเหล่านี้ทำให้เชื่อว่าชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนเก่าแก่ร่วมยุคสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

นอกจาก “เสาชิงช้า” ดังกล่าว ยังปรากฏวัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรม การนับถือเช่นไหว้บรรพชน ได้แก่ พิธีกรรม “ผีโรง” ชาวบ้านบางคนเรียกว่า “รำมอญ” ตามลักษณะความเชื่อเรื่องผีบรรพชนของชาวมอญ (พระครูนิวาสธรรม, 2568) แม้ชาวบ้านชุมชนบ้านช้างในปัจจุบันจะไม่ได้มีวิถีวัฒนธรรมแบบมอญ แต่หลายคนยังเชื่อว่าตนมีบรรพชนเป็นชาวมอญ ดังจะพบว่าชาวบ้านบ้านช้างยังสืบทอดพิธีกรรม ผีโรงมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะรูปแบบพิธีกรรมผีโรงที่คล้ายกับพิธีกรรมรำผีมอญ (อศิราห์มงคลนิยกุล, 2568) จากหลักฐานเรื่องเล่าว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ได้แก่ เสาชิงช้า และพิธีกรรมผีโรงของชาวชุมชนบ้านช้างจึงทำให้น่าเชื่อได้ว่า ชาวชุมชนบ้านช้างในปัจจุบันน่าจะมีบรรพชนที่มีวิถีชีวิตอยู่ในชุมชนวัฒนธรรมมอญมาก่อน น่าเชื่อได้ว่าชุมชนบ้านช้างแห่งนี้มีประวัติศาสตร์และร่องรอยการก่อตั้งชุมชนบ้านเรือนมาอย่างน้อยตั้งแต่ราวสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง ก่อนจะถูกทิ้งร้างไปหลังสงครามเมื่อคราวเสียกรุง และได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่เมื่อราว พ.ศ. 2390 สอดคล้องกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่ระบุว่า วัดบ้านช้างที่มีอายุราว 178 ปี (กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, 2528)

มรดกวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว “บ้านช้าง”

นอกจากประวัติศาสตร์ ตำนาน และเรื่องเล่าชุมชนอันเป็นที่มาของชื่อ บ้านนามเมืองของชุมชนบ้านช้างต้นดังกล่าว ทำให้เชื่อได้ว่า ชุมชนบ้านช้างในอดีต กระทั่งปัจจุบันประกอบไปด้วยมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม จำนวนมาก แม้มรดกเหล่านี้ในปัจจุบันหลายประการได้เปลี่ยนสภาพเป็นเพียงเรื่องเล่าแล้วก็ตาม แต่เรื่องเล่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและร่องรอยวัฒนธรรมของชุมชน บ้านช้างเหล่านี้ยังสามารถแปลงเป็นทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสำหรับ เส้นทางท่องเที่ยวชุมชนบ้านช้างได้อย่างน่าสนใจ ได้แก่

คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนเล่าว่า “บ้านช้าง” ที่คนภายนอกเรียกขานเนื่องจากในอดีตพื้นที่แห่งนี้มีลักษณะภูมิประเทศเหมาะแก่การหากินของสัตว์นานาชนิด เป็นพื้นที่ที่ช้างจำนวนมากเดินทางมาหากิน พักผ่อน และอาศัยตลอดทั้งปี เว้นแต่ในช่วงฤดูน้ำหลาก ระดับน้ำเพิ่มสูงขึ้นช้างเหล่านี้จะย้ายไปยังพื้นที่สูง ที่เรียกกันว่า “โคก” ต่อมาเมื่อผู้สร้างวัดขึ้นจึงได้ชื่อว่า “วัดโคกช้าง” ส่วนบริเวณที่ช้างอยู่อาศัยในฤดูกาลปกติหลังช่วงน้ำลด ได้มีการสร้างวัดขึ้นและได้ชื่อว่า “วัดบ้านช้าง” แสดงถึงความผูกพันของพื้นที่บริเวณนี้กับช้างและธรรมชาติ

1. วัดบ้านช้าง ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลลำตาเสา ก่อตั้งขึ้นราว พ.ศ. 2390 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 ชื่อ “บ้านช้าง” เกิดจากภูมิประเทศและวิถีชีวิตในอดีตที่เชื่อมโยงกับ ช้างย้อนกลับไปถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ผูกช้างป่าที่อพยพมาหาอาหารตลอดจนช้างที่ผ่านการคัดเลือกโดยกรมคชบาลเคยอาศัยพื้นที่นี้ สะท้อนความกลมกลืนระหว่างธรรมชาติ สัตว์ป่า และมนุษย์ วัดบ้านช้างแห่งนี้จึงเป็นศูนย์กลางทางศาสนา ศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน และการศึกษาทั้งทางโลกทางธรรมในชุมชนบ้านช้าง

อย่างไรก็ตาม วัดบ้านช้าง ชุมชนบ้านช้าง ซึ่งตั้งอยู่ริมคลองสายหลักของชุมชน เอกสารบางแห่งระบุว่า วัดบ้านช้างตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านช้าง ตำบลบ้านช้าง อำเภอกุฉินารายณ์ แต่โฉนดที่ดินของวัดบ้านช้างระบุว่า ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านลำตาเสา

ตำบลลำตาเสา อำเภอลำดวน เนื่องจากบริเวณที่ตั้งวัดเป็นจุดบรรจบกันของพื้นที่รอยต่อ 3 อำเภอของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ อำเภอบางบาล อำเภอลำดวน และอำเภอบางปะอิน ดังจะพบว่าพื้นที่ด้านหน้าวัด (ปัจจุบันคือหลังวัด) ติดคลองเป็นพื้นที่อำเภอลำดวน แต่พื้นที่ภายในวัดถึงท้ายวัดด้านติดถนน (ปัจจุบันคือหน้าวัด) เป็นพื้นที่อำเภอลำดวน คลองด้านหน้าวัด จึงถูกเรียกว่า คลองบ้านช้างบ้าง คลองลำตาเสาบ้าง แต่ปัจจัยด้านที่ตั้งของวัดและชุมชนตามแผนที่กระทรวงมหาดไทยไม่ได้ส่งผลต่อชาวชุมชนบ้านช้างแต่อย่างใด ชาวชุมชนบ้านช้างนับแต่อดีตจวบจนปัจจุบันยังคงมีบรรพชนเครือญาติ ประวัติศาสตร์เรื่องเล่า และรากร่วมวัฒนธรรมเดียวกัน

ชาวบ้านเล่าว่า คลองบ้านช้าง หรือ คลองลำตาเสา สามารถเดินทางเชื่อมไปออกคลองระพีพัฒน์ เชื่อมต่อพระนครศรีอยุธยา เลยไปออกแม่น้ำเจ้าพระยา เส้นทางที่คนโบราณใช้สัญจรเดินทางไปกรุงเทพมหานครได้ นอกจากนี้ ในช่วงออกพรรษา ในอดีตมีการแข่งเรือพายของชาวบ้าน เรือที่ใช้ ได้แก่ เรือสำปั้น และเรือมาด ลำคลองสายนี้จึงเป็นสายเลือดใหญ่ของชาวชุมชนบ้านช้าง ใช้น้ำทำไร่นาการเกษตร อุปโภคบริโภค คมนาคมสัญจร ตลอดจนกิจกรรมแข่งเรือยาวว่างเว้นงานในไร่นาเมื่อฤดูน้ำหลากมาถึง (สม สุขนิมิต, 2568; สาสี สวัสดิ์ศรี, 2568)

2. วัดเทพกุญชร ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านช้าง ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2490 โดยพระอาจารย์ฟ้า จากเริ่มแรกที่ท่านได้มาสร้างที่พักหลังคามุงจากในบริเวณนั้น และจากความศรัทธาของชาวบ้านในแถบนั้น ทำให้เกิดการร่วมมือกันสร้างกุฏิถาวรและนิมนต์ท่านให้จำพรรษา โดยวัดแห่งนี้ถูกเรียกว่า “วัดใหม่สะแกราบ” เนื่องจากพื้นที่โดยรอบเป็นป่าสะแก และมีร่องรอยการอิฐโบราณจำนวนมาก สันนิษฐานว่าอาจเป็นพื้นที่เคยเป็นวัดมาก่อนในสมัยโบราณ (พระครูปริยัติญาณมุนี, 2568)

ภายในอุโบสถประดิษฐานพระประธานปางมารวิชัยที่ได้รับการแกะสลักอย่างประณีต ฝาผนังตกแต่งด้วยจิตรกรรมฝาผนัง ถ่ายทอดเรื่องราวพุทธประวัติและวิถีชีวิตไทยพื้นถิ่นในอดีต ปัจจุบันวัดเทพกุญชรมีบทบาทสำคัญในด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นแหล่งรวมจิตใจของชาวชุมชนในการทำบุญและจัดกิจกรรมทางศาสนา

ตลอดจนเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนกิจกรรมส่งเสริมการศึกษา
ในพระพุทธศาสนาของตำบลบ้านช้าง

3. ตำนานคนคล้องช้าง เรื่องเล่ามุขปาฐะที่เล่าสืบกันมาในชุมชนบ้านช้าง
กล่าวกันว่า ในสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี บริเวณที่แห่งนี้เป็นที่พักของช้างป่าที่
จับต้อนได้ และยังเป็นสถานที่คัดเลือกช้างป่า ส่งเข้าเพนียด หรือเพนียดคล้องช้างใน
ปัจจุบัน เพื่อนำขึ้นระวางใช้ในราชการสงคราม จึงขนานนามบริเวณสถานที่แห่งนี้ว่า
“บ้านช้าง” หรือ “ตำบลบ้านช้าง” ในปัจจุบัน (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านช้าง,
2568) เรื่องเล่านี้สะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ พิษพรรณธัญญาหารที่มีเพียง
พอสำหรับสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมและเป็นสัตว์สังคมนิยมรวมฝูงกันเป็นโขลงขนาดใหญ่
และเนื่องจากเป็นแหล่งคล้องช้างจึงน่าจะมีไพร่พลทหารมาตั้งบ้านเรือนหรือผูกห้าง
เฝ้ามองความเคลื่อนไหวของโขลงช้างป่า น่าเชื่อว่าชุมชนหมู่บ้านนี้จึงเป็นที่รับรู้ในหมู่
ข้าราชการกรุงศรีอยุธยา

4. วัฒนธรรมชุมชน วิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านช้างเปลี่ยนแปลงไปตาม
ยุคสมัย แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีและกิจกรรมทางศาสนา
ในอดีต ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือทำนา ยามว่างทอผ้าและจักสาน ซึ่งสะท้อนความเรียบง่าย
และการพึ่งพาทรัพยากรท้องถิ่น ปัจจุบัน เศรษฐกิจชุมชนเป็นแบบผสมผสาน
ขับเคลื่อนด้วยอุตสาหกรรมและการเกษตร แต่ยังคงสืบทอดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับ
วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ชาวบ้านในตำบลบ้านช้างส่วนใหญ่ยังคงรักษาวัฒนธรรม
และประเพณีดั้งเดิมไว้ เช่น ทำบุญตักบาตรตามประเพณี เถลิงฉลองตามเทศกาล
พิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น

4.1 การแต่งกาย ในอดีตผู้หญิงไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม นุ่งโจงกระเบน
สวมเสื้อแขนกระบอก ผู้ชายไว้ผมทรงมหาดไทย นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อแขนสั้นผ่าอก
ปัจจุบันทั้งหญิงและชายแต่งกายเช่นเดียวกับคนไทยร่วมสมัยแถบภาคกลางทั่วไป
นางสาลี อายุ 80 ปี ชาวชุมชนบ้านช้างเล่าว่า เวลาอยู่บ้านแต่งกายแบบชานนาทั่วไป
เสื้อผ้าเก่าๆ เวลาไปวัดวันพระจึงบรรจงแต่งตัวหวิมพิถีพิถัน “ผ้าขาวม้าและผ้าสไบ

เมื่อก่อนใช้ สไบเฉียง ใช้เวลาไปวัด รุ่นแม่รุ่นยายเขาใช้กัน รุ่นฉันไม่ได้ใช้แล้ว...” (สาส์ สวัสดิ์ศรี, 2568)

4.2 พิธีกรรมผีโรง จากการพูดคุยกับชาวบ้านแถบอำเภอยังยงพบ ร่องรอยความเชื่อและการปฏิบัติพิธีกรรม “ผีโรง” ในหลายชุมชน บางชุมชน เลิกเชื่อถือและปฏิบัติไปแล้วหลายสิบปี เช่นตระกูลสวัสดิ์ศรี

“บ้านนี้หายไปนาน ไม่ได้รำกันแล้ว ที่บ้านเคยรำ สมัยยายยังอยู่ ตั้งสัก 30 ปีมาแล้ว ตอนนั้นฉันน่าจะอายุสัก 50-55 ... แต่จำอะไรไม่ค่อยได้แล้ว ตอนนั้นไม่ได้สนใจ ... พ่อโตเป็นสาวก็เข้าไปทำงานกรุงเทพฯ พักอยู่แถวคลองเตย ก็ไม่ได้เห็นอีกแล้ว...” (สาส์ สวัสดิ์ศรี, 2568)

ขณะที่บางชุมชนยังคงปฏิบัติสืบทอดอยู่ หนึ่งในผู้ที่สืบทอดพิธีกรรมผีโรง ดังกล่าวนี้นี้ คือ ครูกวาง (เฉลิม) (อศิราห์ มงคลวนิชกุล, 2568) อายุ 38 ปี ชาวชุมชน บ้านช้างโดยกำเนิด ปัจจุบันเป็นครูผู้ช่วยโรงเรียนวัดแก้วตา ตำบลบางเพลิง อำเภอบางปะหัน เล่าว่าตนเป็นร่างทรง หรือเรียกตำแหน่งผู้ทำหน้าที่สื่อสารวิญญาณ บรรพชนนี้ว่า “พ่อปู่” หรือ “ตายาย” (มอญเรียก โด้ง) มาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ปัจจุบัน นอกจากสอนหนังสือแล้วยังรับหน้าที่เป็นร่างทรงให้กับชาวบ้านในฤดูกาลพิธีกรรม เช่นไหว้ผีโรง ซึ่งโดยทั่วไปนิยมจัดขึ้นในเดือน 6 ตามปฏิทินจันทรคติทุกปี

ผู้สืบทอดผีโรง ครูกวางสืบทอดความเชื่อผีโรงมาจากยายทวด ตามความเชื่อของชาวมอญมาแต่โบราณ ปัจจุบันชาวชุมชนบ้านช้างมีวิถีวัฒนธรรมเป็นแบบคนไทยพื้นถิ่นทั่วไป “ไม่ได้มีวิถีชีวิตเป็นมอญ แต่ถ้าถามถึงเชื้อสาย ย้อนกลับไปก็น่าจะเป็นคนมอญทั้งหมด เพราะสืบทอดมาจากปู่ย่าตาทวดที่บ่งบอกว่าเป็นมอญ โดยเฉพาะการรำผีโรง ซึ่งชัดเจนว่าเป็นมอญ ... ถึงปัจจุบันไม่มีอะไรจะบอกได้ว่ามอญ แต่ย้อนไปลึกๆ ก็น่าจะเป็นมอญ” (อศิราห์ มงคลวนิชกุล, 2568)

อย่างไรก็ตาม แม้ครูกวางจะมีเชื้อสายมอญ นับถือผีโรงสืบทอดมาตามสายตระกูล แต่ไม่ได้รับสืบทอดตำแหน่ง “พ่อปู่” หรือ “ตายาย” ผีโรงมาจากคนในตระกูลโดยตรง โดยรับจากผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือกัน “ถูกพ่อปู่จับให้สืบทอดตั้งแต่อายุ 7 ขวบ”

โดยชาวบ้านเชื่อกันว่า ผู้ที่นับถือผีโรงถ้าไม่มีใครรับสืบทอด เจ้าตัวที่รับสืบทอดไว้ไม่ว่าจะแก่เฒ่าเพียงใด อายุมากเท่าใดก็จะไม่เสียชีวิต จนกว่าจะหาผู้สืบทอดได้ แต่ทั้งนี้การสืบทอดให้ใคร เจ้าตัวจะเป็นคนเลือกเอง (อศิราห์ มงคลวนิชกุล, 2568)

ประเพณีรำผีโรง พิธีกรรมรำผีโรงเป็นพิธีใหญ่ ใช้ระยะเวลาจัดงาน 2 วัน ภายในงานมีสิ่งของต้องใช้และรายละเอียดที่จะต้องปฏิบัติตามแบบแผนที่กำหนดมาก ประกอบด้วย ประรำพิธีหรือโรงประกอบพิธี (มอญเรียกว่า เหริงกะนา) วงปี่พาทย์มอญ (ปาดโหม่น) ดอกไม้ธูปเทียน เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และอาหารหวาน อาหารคาว สำหรับประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ และอาหารสำหรับเลี้ยงคนที่มาร่วมในพิธี

ประรำพิธี/โรงประกอบพิธี สร้างขึ้นชั่วคราว เสาทำจากไม้ไผ่ มุงหลังคาด้วยจาก (ปัจจุบันหาไม้ไผ่และจากตัวยากจึงเปลี่ยนมาใช้เดือท์ผ้าใบแทน โดยแก้เคล็ดด้วยการนำจากตับ 3-5 ตับมามุงหลังคาพาไล (ต่อจากหน้าจั่ว) ลักษณะคล้ายเพิงหมาแหงน ด้านหน้าเตินท์ ด้านในสุดมีหิ้ง/ห้าง หรือชั้นวางของสูงระดับอก สำหรับวางชุดเครื่องเช่นไหว้ ต่อจากหิ้ง/ห้างวางเครื่องเช่น ห้อย “สายชะลอ” (มอญเรียก หยาดชะลอ แปลว่า ผ้าสำหรับจับโหนดให้วิญญาณเข้าหรือคลายออก) ทำจากผ้าดิบถักกับเชือกปอพันเป็นเส้น มัดด้วยเชือกปอ ห้อยลงมาจากชื่อของโรงพิธี เพื่อให้ผู้เข้าร่วมพิธีโหนดก่อน-หลังวิญญาณประทับร่าง ส่วนธงสำหรับปักเหนือประรำพิธี ใช้ ธงแดง ทำจากผ้าสีแดง กรณีนี้ครูวางเล่าว่า

“ในพิธีมีธงปักสูงเหนือหลังคา ธงของมอญนี้สีแดงมีรูปหงส์ เรายังใช้อยู่แต่ชุมชนหมู่บ้านเราแถวนี้ไม่มีใครวาดรูปหงส์ได้ เราก็ก็นำใช้แต่ผ้าแดงพื้นๆ ไม่มีรูปหงส์ ...”

ของใช้ในพิธี ได้แก่ ขันกะเอย (ขันครู) สำหรับวางทรงหรือ “พ่อปู่” เช่นไหว้บูชาครู ตัวขันอาจใช้ขามโคมแบบใส่แครงเป็นภาชนะ ฝาปิดทรงกรวยทำจากใบตองภายในใส่ขนมหรืออาหารหวาน ข้าวต้มหัวหงอก (ข้าวต้มมัดรสเค็ม นิยมคลุกมะพร้าวห้าวชุดฝอย โรยน้ำตาลทราย) บุหรี่ หมากพลู เขาควาย (ปัจจุบัน ทำจากกะลา กาบมะพร้าว ตัดแต่งขึ้นรูปแทนเขาควาย)

เครื่องเช่นไห้ว จัดเป็นชุด รวมลงจานหรือกะละมัง ประกอบด้วย ผลไม้ นานาชนิด (งดเว้นผลไม้ที่มีชื่อไม่เป็นมงคล เช่น ท้อ ระกำ แห้ว จาก) อาหารหวาน หรือขนม อาหารคาว ปลาย่าง ข้าวเหนียว เหล้า หมากพลู บุหรี่ นำขึ้นวางเรียงไว้บนหิ้ง หรือหิ้งด้านในสุดของปะรำพิธี สำหรับอาหารหวานหรือขนม และอาหารคาวที่ใช้ ในพิธี มีรายละเอียด ดังนี้

อาหารหวานหรือขนมในพิธีกรรมรำผีโรง หรือ “ขนมตายาย” กำหนดให้ทำ จากแป้ง กะทิ และงาดำ ขนมเหล่านี้จะทำขึ้นเพื่อใช้ในพิธีรำผีโรงเท่านั้น จะไม่มีการ ทำกินทำขายทั่วไป ขนมตายาย ประกอบด้วยขนม 4 ชนิด ได้แก่ ขนมกง ขนมไข่ปลา หรือ ขนมกลม (รูปทรงและขนาดคล้ายไข่นกกระทา) ขนมแบน (ทำจากแป้ง ปั้นทรง แบนคล้ายเหรียญเงิน และ ขนมกวน (ทำจากแป้ง กะทิ และน้ำตาลปึก ใส่กระทะทอง กวนจนขึ้นเหนียว) อย่างละ 2 ถาด

อาหารคาวในพิธีกรรมรำผีโรง ได้แก่ ยำหยวก ใช้หยวกกล้วยสด ยำด้วยเครื่อง สุก (พริกแห้งเผา หอมเผา กระเทียมเผา หรือใช้น้ำพริกเผาสำเร็จรูป แต่ไม่ใส่กะปิ และข่า) ใส่ถั่วลิสงคั่ว มะพร้าวห้าวขูดคั่ว

การแต่งกายในพิธี พิธีกรรมรำผีโรง ผู้หญิงแต่งตัวคล้ายชุดแม่ชี สวมผ้าถุง และเสื้อแขนกระบอกสีขาว ห่มผ้าสไบเฉียง ผู้ชายนุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อแขนสั้น คอกลมผ่าอกสีขาว ห่มสไบเฉียง ส่วนร่างทรงหรือ “พ่อปู่” จะแต่งกายแบบไทยประเพณี เน้นสีดำ

ขั้นตอนการรำผีโรง ขั้นตอนการรำผีโรงใช้เวลาทั้งสิ้น 2 วัน มีรายละเอียดดังนี้ คือ

วันที่ 1 เริ่มพิธีเวลาประมาณ 09.00 – 10.00 น. เริ่มต้นด้วยพิธีอาบน้ำ หม้อดิน อาบน้ำตักกล้วย (มอญเรียกว่า ตันผี) ใช้ตักกล้วยอ่อนยังไม่ออกเครือ ขูดมา ทั้งแห้งกล้วย --- ล้างน้ำ ล้างขมิ้น ประแป้ง ผูกขวัญ เข้าพิธีเดินวนขวารอบปะรำพิธี 3 รอบ นำตักกล้วยไปมัดติดกับเสาปะรำพิธีด้วยตอก (เพื่อนำแห้งกล้วยนี้ไปยำ ในวันที่ 2 นำมาใช้ประกอบพิธีกรรม)

ชุมชนผิ / ผูกสายชะลอ / ขานซื้อบรรพชนปู่ย่าตายายทั้งหมด / เข้าทรง / พ่อปู่ถามสารทุกข์สุกดิบลูกหลานที่เข้าร่วมพิธี --- ประกอบพิธีกรรมไปอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งวัน โดยจะต้องจบพิธีก่อนตะวันตกดิน

วันที่ 2 เริ่มพิธีประมาณ 09.00 น. ปักเสาเทวดา หน้าปะรำพิธี ต้องทำก่อนเพล

พิธีนำหอยกกล้วย นำต้นกล้วยที่ผูกไว้หน้าปะรำในวันแรกมา ใช้ดาบตัดเหง้ากล้วยออก หั่นเหง้า และนำหอยกกล้วยไปยำ โดยจะต้องยำภายในปะรำพิธี ห้ามนำออกไปข้างนอกโดยเด็ดขาด

พิธีอาบน้ำหม้อดิน นำกิ่งต้นหว่า (ปัจจุบันใช้กิ่งต้นสะแก) ปักหน้าปะรำ นำหม้อดิน 7 ใบ วางโคนต้นสะแก ใส่น้ำให้เต็มทั้ง 7 ใบ นำทะนนานที่ทำจากกะลามะพร้าว ด้านที่มีตา ใส่ข้าวสาร ไข่ดิบ วางโคนสะแก ทำพิธีอาบน้ำให้ต้นผิ หรือเจ้าบ้าน (ประมุขของบ้าน)

รวมญาติ “พ่อปู่” เรียกญาติพี่น้องทั้งหมดในตระกูลมาพูดคุย ร่ำลา จากนั้นวิญญูณพ่อปู่ลากลับสวรรค์ จากนั้นพักครึ่งบ่าย ทุกคนที่มาร่วมพิธีกินข้าวกลางวัน จากนั้นประกอบพิธีกรรมต่อกระทั่งบ่ายประมาณ 15.00 – 16.30 น.

5. เทศกาลงานประเพณี ส่วนใหญ่เป็นงานเทศกาลและงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา เช่น เข้าพรรษา ออกพรรษา ลอยกระทง สงกรานต์ และงานประจำปี ได้แก่

5.1 เทศกาลสงกรานต์ สรงน้ำพระ ก่อพระเจดีย์ทราย ค่ำโพีร์ ขนมหินิยมทำช่วงเทศกาลสงกรานต์ คือ ขนมะละแม และข้าวเหนียวแดง

5.2 เทศกาลเข้าพรรษา ในอดีตชาวบ้านนิยมทำข้าวยาคุ เพราะช่วงเข้าพรรษตรงกับเวลาที่ข้าวตั้งท้อง เมล็ดข้าวเริ่มมีน้ำนม ปัจจุบันชาวบ้านไม่นิยมทำแล้ว แต่มีคนทำขาย ใส่เป็นกระปุก ราคาไม่แพง ซื้อขายสะดวก ทำให้ไม่มีชาวบ้านกวไปทำบุญแล้ว

5.3 เทศกาลออกพรรษา ชาวบ้านนิยมทำขนมกระยาสาธ บ้างทำขนมลูกโยน สำหรับตักบาตรเทโว ในเทศกาลออกพรรษานี้จะตรงกับฤดูน้ำหลาก ชาวบ้านจะมีการแข่งเรือพายด้วย ป้าสาตีเล่าว่า “การละเล่นที่นี้ก็ไม่มีอะไร มีแข่งเรือช่วงออกพรรษา แข่งเรือมาด เรือสำปั้น เรือเข็ม แข่งกันในคลองบ้านช้าง หน้าวัดนั้นแหละ...” (สาตี สวัสดิ์ศรี, 2568) สอดคล้องกับเรื่องเล่าของลุงทวี ชาวบ้านช้าง อายุ 85 ปี ปัจจุบันทำหน้าที่มีคณายกวัดบ้านช้างเล่าว่า

“สมัยหนุ่มๆ ทำงานกรุงเทพฯ เพิ่งกลับมาอยู่บ้านได้สัก 20 ปี ทุกวันนี้ช่วยงานหลวงพ่ोज้าอวาส เช่น ทำความสะอาด กวาดวัด จัดอาหารถวายพระ ขั้บรถพาพระเณรไปเรียนเปรียญธรรมในตัวเมืองอยุธยา ... สมัยรุ่นย่ารุ่นยายสาวๆ ตอนนั้นผมเด็กมาก จำอะไรไม่ค่อยได้ สมัยนั้นยังมีแข่งเรือ ก็พวกเรือมาด เรือสำปั้น แข่งกันในคลองหน้าวัด ...” (สม สุชนิมิต, 2568)

5.4 งานประจำปีปิดทองหลวงพ่อดอด เป็นงานประจำปีงานใหญ่ของวัดบ้านช้าง เนื่องจากหลวงพ่อดอด (พ.ศ. 2434 – 2520) เป็นพระเกจิยานพระนครศรีอยุธยาที่มีลูกศิษย์ลูกหาทั้งใกล้และไกลให้ความเคารพศรัทธาสูง ทางวัดและชุมชนจะร่วมกันจัดงานในวันที่ 21 มิถุนายน ซึ่งเป็นวันคล้ายวันมรณภาพเป็นประจำทุกปี

6. ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จากการพูดคุยกับชาวบ้านชุมชนบ้านช้างส่วนใหญ่ยืนยันบอกเล่าตรงกันว่าพวกตนเป็นคนไทยแท้ๆ อาจมีเชื้อจีน แยก หรือลาว บ้าง “คนที่นี้มีแต่คนไทย ถ้าจะมีก็บ้านฉันนี้ เชื้อแยก นอกนั้นไม่มี ... นามสกุลคนดั้งเดิมบ้านนี้ เช่น คงเพียรธรรม (แม่ป้าสาตี – ผู้เขียน) คุ่มพิทักษ์ (พ่อป้าสาตี – ผู้เขียน) คงเวฬุ หลาวเพชร สวัสดิ์ศรี (สามีป้าสาตี – ผู้เขียน) ... มีแต่คนไทย จีน มอญ ไม่มี ...” (สาตี สวัสดิ์ศรี, 2568)

ยกเว้นครูกวางเท่านั้นดังได้กล่าวแล้วข้างต้นที่ระบุว่าตนเองน่าจะมีบรรพชนต้นตระกูลเป็นมอญ อย่างไรก็ตาม จากการพูดคุย ตั้งข้อสังเกตเรื่องความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม น่าเชื่อว่าบรรพชนของชาวชุมชนบ้านช้าง นอกจากจะเป็นคนไทย

ดั้งเดิม ยังประกอบด้วยบรรพชนปู่ย่าตายายเชื้อสายลาว มอญ แขก และจีนผสมผสาน
กันจะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม

7. อาหารการกิน ผู้เขียนสำรวจสำหรับอาหารคาวหวานมือเปลที่หลวงพ่
เจ้าอวาสได้มาจากอาหารบิณฑบาตรตอนเช้า โดยการช่วยแกะอาหารออกจากถุง
และปิ่นโตอีก 2-3 ถาด พบว่าเป็นอาหารท้องถิ่นภาคกลางทั่วไป ผสมผสานกับอาหาร
อีสานและอาหารไทยร่วมสมัย รวมทั้งอาหารท้องถิ่นที่พบได้แถบพระนครศรีอยุธยา
เท่านั้น ภัตตาหารเพลหลวงพ่เจ้าอวาสที่ผู้เขียนบันทึกไว้มีดังนี้ คือ ปลาร้าสับ ปลาร้า
หลน ผักจิ้ม (ผักสด ผักต้ม ผักดอง หน่อไม้ต้ม ผักบุงต้ม) น้ำปลาร้า แกงเขียวหวาน
ไก่ ลาบหมู ปลาเห็ด (ร่อยมาด้วยดอก ร่องจานด้วยยอดสะเดาอ่อน – ปลาเห็ด
แผ่นแบนใหญ่ คล้ายทอดมัน แต่ใช้ปลาเล็กปลาน้อยสับทั้งกระดูก ไม่ใส่แป้ง) แกงเลียง
เห็ด แกงเลียงผักรวม (บวบ หน่อไม้ ตำลึง ข้าวโพดอ่อน) น้ำพริกขี้กา แกงขี้เหล็ก
ปลาตุ๋นผัดเผ็ด ไข่ปลาต้มเค็ม และกล้วยบัวดซี

นางสาลี สวัสดิ์ศรี อายุ 80 ปี ชาวชุมชนบ้านช้างเผือก เดิมตนเองมีอาชีพ
ขายขนม เช่น ขนมกล้วย (นาบกระทะ) ขนมดอกโสน และขนมตาล ขายชิ้นละ 5 บาท
เมื่อรุ่นแม่ขายขนมจีนน้ำยา ทั้งน้ำยากะทิและน้ำพริก

“น้ายาสม้ยนั้นใส่ปลาร้าด้วยนะ ... ตัวฉันนี่บางทีก็เก็บผักขาย พวกผักบุ้ง ผักตำลึง ก่อนประสบอุบัติเหตุหกล้ม เดิมไม่ถนัดจึงต้องอยู่บ้าน อาศัยเบี้ยเลี้ยงคนชรา และเงินจากลูกขายที่รับจ้างทั่วไป ... อาหารการกินก็ทั่วๆ ไป สมัยก่อนเวลามีนงานจึงจะได้กินขนมจีน แกงเขียวหวานไก่ แกงเนื้อ พวกขนมๆ นานจะทำกินกันที่ ส่วนใหญ่ ทำเวลาจะไปวัดวันพระ วันพระใหญ่ พวกบวชมัน บวดพักทอง ข้าวเหนียวถั่วดำ พิเศษ หน่อยเวลาไปวัด ทุกวันนี้ไม่ค่อยมีใครทำ เพราะมันยุ่งยาก จึงซื้อเอา เหลือแม่ค้าเจ้า เดียวที่ทำขาย ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน ... ส่วนขนมที่ใช้ทำพิธีเช่น ไห้ว ศาล เช่น ไห้วเจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน (เจ้าพ่อม้าขาว) หรือรำผีโรงแต่ก่อนก็เป็นพวกขนม ต้มแดง ขนมต้มขาว ขนมहुช้าง ...”

8. สิ่งเคารพสักการะของชุมชน เท่าที่ผู้เขียนสำรวจพบ สิ่งสักการะบูชา อันเป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้านชุมชนบ้านช้าง ประกอบด้วย “หลวงพ่อดอด” อดีต เจ้าอาวาสวัดบ้านช้าง ซึ่งมีรูปหล่อประดิษฐานไว้ในวิหารด้านหน้าวัดด้านคลองบ้านช้าง (คลองลำตาเสา) และ “พ่อบุสสังฆรณ์” ศาลเจ้าที่ประจำวัด อยู่บริเวณโคนต้นไทร ด้านหลังอุโบสถ

9. วิถีเกษตรกรรมดั้งเดิม ตำบลบ้านช้าง เป็นดินแดนที่ราบลุ่มเป็นส่วนใหญ่ และพื้นที่ราบสูงเล็กน้อย หล่อเลี้ยงด้วยแหล่งน้ำธรรมชาติ และลำคลองสายเล็ก ๆ ที่ ไหลผ่านใจกลางตำบล เป็นดั่งเส้นเลือดหลักที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้าน ทั้งการอุปโภค บริโภค แหล่งจับสัตว์น้ำ และกิจกรรมทางด้านการเกษตร ความอุดมสมบูรณ์ของ ธรรมชาติ ส่งผลให้เรือกสวนไร่นาเขียวขจีสลับกับคลองน้ำใสสะอาด สะท้อนภาพของ วิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับผืนแผ่นดินและสายน้ำมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันชาวบ้านนิยม ทำการเกษตรแบบผสมผสาน เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้เหมาะสำหรับการทำนา ปลูกข้าว และทำสวนปลูกพืชผัก เช่น มะม่วง มะพร้าว กล้วย และผักสวนครัว ซึ่งเป็นผลผลิต ที่สร้างรายได้หลักให้กับครัวเรือนในปัจจุบัน

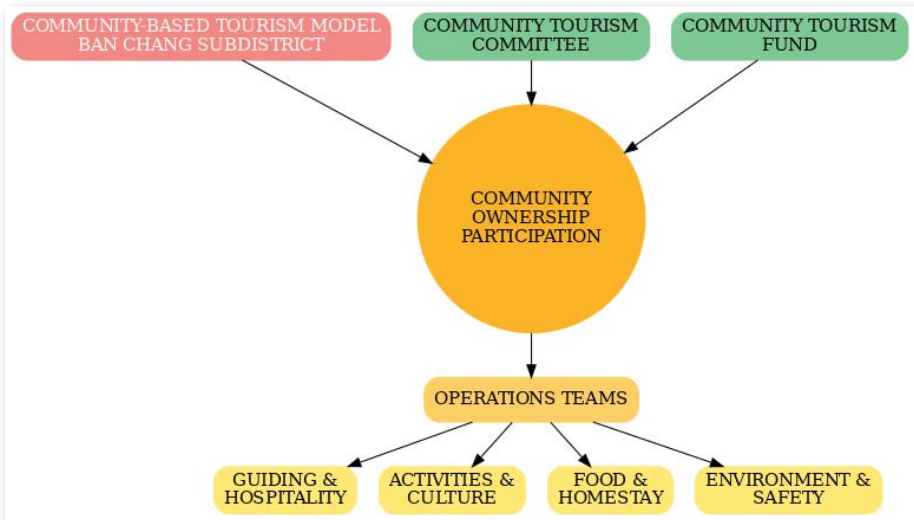

กล่าวได้ว่า ในอดีตเมื่อไม่นานมานี้ ชาวชุมชนบ้านช้างส่วนใหญ่ยังคงดำรงวิถีชีวิตตามแบบเกษตรกรรมดั้งเดิม วิถีวัฒนธรรมแบบผู้คนบนพื้นที่ราบภาคกลาง มีอาชีพทำนาทำสวน หลังว่างเว้นนาหนันา หญิงทอผ้า ชายจักสาน แหล่งน้ำมีสัตว์น้ำชุกชุมเพียงพอสำหรับยังชีพ ดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง ซึ่งสะท้อนถึงความเรียบง่ายและการพึ่งพาทรัพยากรท้องถิ่น แม้ปัจจุบันการเข้ามาของโลกสมัยใหม่ จะส่งผลต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนด้วยอุตสาหกรรมแต่ก็ยังไม่ละทิ้งวิถีเกษตรกรรมและการเข้ามาของการท่องเที่ยวชุมชนวิถีเกษตรและวัฒนธรรมก็อาจเป็นทางเลือกใหม่ให้กับชาวชุมชนบ้านช้าง แม้อาจจะต้องลงมือรื้อฟื้นของเก่าขึ้นมาบ้างก็ตาม เพื่อที่จะได้ร่วมกันเปิดเผยความรู้รวยทางวัฒนธรรมและประเพณีเก่าซึ่งถูกเก็บตลอดจนวิถีชีวิตดั้งเดิม (หรือบางส่วนได้ถูกสืบลืมนไปแล้ว) แบ่งปันแก่นักท่องเที่ยว ผ่านการแปลงมรดกวัฒนธรรมเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีมูลค่าเพิ่มสร้างรายได้สู่ชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวชุมชน

3.1 โครงสร้างการบริหารของตำบลบ้านช้าง

การจัดการท่องเที่ยวตำบลบ้านช้าง

การจัดการท่องเที่ยวตำบลบ้านช้างตั้งอยู่บนแนวคิด การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism : CBT) ที่มุ่งเน้นให้คนในชุมชนเป็นเจ้าของและมีสิทธิในการกำหนดทิศทางการพัฒนา โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อสร้างความเข้มแข็ง และกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ทั้งในระดับครัวเรือน และสาธารณะของตำบล

1) คณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชนตำบลบ้านช้าง

- ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้แทนหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ (เช่น กลุ่มเพาะเลี้ยงไข่มุก แปรรูปสมุนไพร) กลุ่มเยาวชน ผู้สูงอายุ พระสงฆ์ และตัวแทนภาคีภายนอก (อบต. ภาครัฐเอกชน มหาวิทยาลัย)
- มีหน้าที่กำหนดทิศทางและตัดสินใจเรื่องสำคัญ เช่น การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การกำหนดมาตรฐานบริการ และการจัดสรรผลประโยชน์
- ทำงานบนหลักการ “ชุมชนเป็นเจ้าของ” และ “ชาวบ้านมีสิทธิร่วมตัดสินใจ” เพื่อให้ทุกกลุ่มได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียม

2) คณะทำงานฝ่ายปฏิบัติการ

จัดตั้งทีมงานย่อยเพื่อดูแลด้านต่าง ๆ ได้แก่

- ฝ่ายมัคคุเทศก์และต้อนรับ : ถ่ายทอดเรื่องราววิถีเกษตร การเพาะเลี้ยงไข่มุก สมุนไพร และสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว
- ฝ่ายกิจกรรมและวัฒนธรรม : ดูแลกิจกรรมเชิงเกษตรอินทรีย์ งานหัตถกรรม และประเพณีท้องถิ่น เช่น งานบุญและการแสดงพื้นบ้าน
- ฝ่ายอาหารและโฮมสเตย์ : จัดการอาหารสุขภาพ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากไข่มุกและสมุนไพร รวมถึงการจัดการโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐาน
- ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย : ดูแลการจัดการขยะ น้ำเสีย มาตรการลดคาร์บอน และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว
- ฝ่ายการตลาดและประชาสัมพันธ์ : สร้างการรับรู้ผ่านสื่อดิจิทัล เผยแพร่อัตลักษณ์ของบ้านช้าง และประสานงานกับหน่วยงานภายนอก

3) กองทุนการท่องเที่ยวชุมชน

รายได้จากกิจกรรม เช่น การเข้าชม การเข้าร่วมกิจกรรม การเรียนรู้เรื่อง ไข่ผ้า และค่าบริการโฮมสเตย์ ถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

1. ค่าตอบแทนโดยตรง แก่ผู้ให้บริการ เช่น โฮมสเตย์ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น กลุ่มอาหาร
2. เข้ากองทุนชุมชน เพื่อพัฒนาสถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว
3. ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น บำรุงวัด โรงเรียน และกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กลไกนี้ทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้

4) หลักการ CBT ที่ปรับใช้ในตำบลบ้านช้าง

- ชุมชนเป็นเจ้าของ
 - ทำธรรมนูญการท่องเที่ยวตำบลบ้านช้าง เช่น กำหนดเขตท่องเที่ยว เพดานนักท่องเที่ยว/วัน ราคากลาง และกติกา
 - ตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวโดยมีตัวแทนจากทุกหมู่บ้านและกลุ่มอาชีพ (ไข่ผ้า สมุนไพร เกษตรอินทรีย์)
 - แยกบทบาทการตัดสินใจออกจากการปฏิบัติการ
- มีส่วนร่วมของทุกกลุ่ม
 - เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นทั้งผู้นำ เยาวชน ผู้สูงอายุ และกลุ่มอาชีพ
 - ใช้เครื่องมือ Community Mapping ระบุแหล่งเรียนรู้ เช่น แปลงเพาะเลี้ยงไข่ผ้า ศูนย์เรียนรู้สมุนไพร วัดท้องถิ่น
- ภาคภูมิใจในตนเอง
 - ถ่ายทอดเรื่องราววัฒนธรรม วิถีเกษตร และภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างมั่นใจ

- พัฒนา “เส้นเรื่องการตีความ” เช่น วิธีชีวิตเรียบง่าย-ไข่มดำโปรตีน
สีเขียว-ภูมิปัญญาชุมชน
- **ยกระดับคุณภาพชีวิต**
 - ใช้กองทุนเพื่อจัดสวัสดิการชุมชน
 - มีระบบหมุนเวียนงานและราคาที่เป็นธรรม
- **สิ่งแวดล้อมยั่งยืน**
 - กำหนดเขตแดนนักท่องเที่ยวต่อจุด
 - ลดการใช้พลาสติก ส่งเสริมการเดิน-จักรยาน และท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ
- **คงอัตลักษณ์**
 - ถ่ายทอดเรื่องราวตามความจริง ไม่บิดเบือนวัฒนธรรม
 - ใช้แบรนด์และอัตลักษณ์ร่วม เช่น โลโก้-สีประจำตำบล
- **แลกเปลี่ยนเรียนรู้**
 - จัดกิจกรรมลงมือทำ เช่น เพาะไข่มดำ แปรรูปสมุนไพร ทำอาหารพื้นบ้าน
 - ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมเป็น “ผู้เรียนรู้ร่วม”
- **ผลตอบแทนที่เป็นธรรม**
 - กระจายรายได้สู่ครัวเรือนทุกกลุ่ม และประกาศข้อมูลกองทุนอย่าง
โปร่งใส
- **เคารพวัฒนธรรมและศักดิ์ศรี**
 - จัดทำจรรยาบรรณนักท่องเที่ยว
 - เปิดช่องทางร้องเรียน-แก้ไขข้อพิพาทที่เข้าถึงง่าย

โครงสร้างการบริหารการท่องเที่ยวตำบลบ้านช้าง ไม่ได้เป็นเพียงกลไก
การจัดการ แต่เป็น กระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน บนหลัก CBT ที่ทำให้
การท่องเที่ยวกลายเป็นเครื่องมืออนุรักษ์ สร้างรายได้ และเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับ
สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3.2 โปรแกรม/กิจกรรมท่องเที่ยว

โปรแกรมท่องเที่ยว 1 วัน ตำบลบ้านช้าง

รูปแบบที่ 1 : เส้นทางเกษตร-สุขภาพ
(Green & Wellness Day Trip)

เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวสายสุขภาพ ครอบครัว และผู้สนใจเกษตรอินทรีย์

ช่วงเช้า

- 08.30 น. : ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ศูนย์การเรียนรู้ไร่ผ้าบ้านช้าง พร้อมเครื่องดื่มต้อนรับสมุนไพรเย็น
- 09.00 น. : เยี่ยมชมแปลงเพาะเลี้ยงไข่ผ้า เรียนรู้กระบวนการเพาะเลี้ยงแบบ Smart Farming
- 10.30 น. : กิจกรรม “เพาะไข่ผ้าลงบ่อเล็ก” ให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองปฏิบัติจริง
- 11.30 น. : ชิมเมนูอาหารสุขภาพจากไข่ผ้า เช่น ยำไข่ผ้า ข้าวผัดไข่ผ้า และน้ำสมุนไพร

ช่วงบ่าย

- 13.00 น. : เวิร์กช็อป “แปรรูปสมุนไพรท้องถิ่น” เช่น การทำลูกประคบสมุนไพร/สบู่สมุนไพร
- 14.30 น. : เดินชมวิถีเกษตรอินทรีย์ในชุมชน บ้านสวน-นาข้าวอินทรีย์
- 15.30 น. : กิจกรรมผ่อนคลาย “นวดแผนไทย-อบสมุนไพร” จากภูมิปัญญาชาวบ้าน
- 16.30 น. : สรุปประสบการณ์/แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พร้อมรับของที่ระลึก (ผลิตภัณฑ์ไข่ผ้า/สมุนไพร)

รูปแบบที่ 2 : เส้นทางวัฒนธรรม-วิถีชุมชน (Culture & Local Wisdom Day Trip)

เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักเรียน และผู้สนใจภูมิปัญญาท้องถิ่น

ช่วงเช้า

- 08.30 น. : ทำบุญตักบาตรที่วัดท้องถิ่นบ้านช้าง พร้อมรับฟังเรื่องเล่า “ประวัติชุมชนและวัดเก่าแก่”
- 09.30 น. : กิจกรรมเรียนรู้การจักสาน/ทำของใช้จากวัสดุธรรมชาติ (ไม้ไผ่ กก)
- 10.30 น. : เยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ไผ่ดำ ทดลองทำเมนูง่าย ๆ เช่น น้ำสมูทตี้ไผ่ดำ
- 11.30 น. : ร่วมรับประทานอาหารกลางวันพื้นบ้าน (ขันโตก) โดยชุมชนเป็นผู้จัด

ช่วงบ่าย

- 13.00 น. : เรียนรู้การร้องเพลงพื้นบ้าน/ฟังเรื่องเล่าท้องถิ่นจากผู้เฒ่าผู้แก่
- 14.30 น. : ทดลองทำกิจกรรมวิถีชีวิต เช่น ดำนา เกี่ยวข้าว (ตามฤดูกาล) หรือทำน้ำหมักชีวภาพ
- 15.30 น. : ร่วมกิจกรรมละเล่นพื้นบ้านกับเยาวชน เช่น มอญซ่อนผ้า รีรีข้าวสาร
- 16.30 น. : ปิดท้ายด้วยการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน/รำวงย้อนยุค ก่อนเดินทางกลับ

ตัวอย่างใบรณรงค์ท่องเที่ยว

GREEN & WELLNESS DAY TRIP ITINERARY

	Morning: Wolffia Farm Visit	
	10ning: Wolffia Farm	
	Mid-day: Local Herbal Workshop	
	10m Healthy lunch with local hocard produce	
	Afternoon: Thai Massage Chocarien 'st rendowalit	
	Late Affernoon/ Early evening	

3.3 สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย ตำบลบ้านช้าง

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attractions)

ด้านศาสนาและวัฒนธรรม : วัดบ้านช้าง, วัดทองถิ่นใกล้เคียงที่เป็นศูนย์รวมจิตใจชาวบ้าน และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมและงานบุญประเพณี

ด้านวิถีชีวิตและเกษตรกรรม : ศูนย์การเรียนรู้ไร่ผ้าบ้านช้าง, แปลงเกษตรอินทรีย์, ศูนย์เรียนรู้สมุนไพร และกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านธรรมชาติ : ทุ่งนา พื้นที่เกษตรอินทรีย์ และแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศที่เอื้อต่อการดูนกท้องถิ่น

สิ่งดึงดูดเหล่านี้สะท้อนความหลากหลายของการท่องเที่ยว ทั้งด้านศรัทธา วัฒนธรรม และวิถีเกษตร-สิ่งแวดล้อม

2. การคมนาคมขนส่งและการเข้าถึง (Accessibility)

มีถนนเชื่อมโยงหมู่บ้านกับเส้นทางหลักของอำเภออุทัยและตัวเมืองอยุธยา เดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวได้สะดวก ถนนบางเส้นยังมีสภาพแคบหรือเป็นดินลูกรัง ทำให้เข้าถึงบางจุดได้ยากในฤดูฝน มีบริการรถโดยสารท้องถิ่นบางสาย แต่ยังไม่ครอบคลุมเส้นทางท่องเที่ยวทั้งหมด

จุดแข็งคือการเดินทางจากกรุงเทพฯ-อยุธยา-บ้านช้างสะดวก แต่ข้อจำกัดคือระบบขนส่งสาธารณะภายในชุมชนยังไม่ครอบคลุม

3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)

ห้องน้ำสาธารณะ : มีที่วัดและศูนย์เรียนรู้ไร่ผ้า แต่ยังไม่เพียงพอสำหรับทุกจุดท่องเที่ยว

ป้ายบอกทางและข้อมูล : มีบางส่วน แต่ยังขาดป้าย bilingual (ไทย-อังกฤษ) และแผนที่ท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยง

ร้านอาหาร/ร้านค้า : มีอาหารพื้นบ้านและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น เมี่ยงไข่ผ่าอาหารสุขภาพ และขนมพื้นบ้าน แต่ร้านอาหารมาตรฐานยังมีน้อย

พื้นที่พักผ่อน : มีศาลาพักและพื้นที่ในวัดหรือชุมชนที่ใช้เป็นจุดนั่งพักได้
สิ่งอำนวยความสะดวกมีในระดับพื้นฐาน แต่ควรยกระดับ เช่น ห้องน้ำ
สะอาด บ้าย bilingual และพื้นที่พักผ่อนที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยว

4. ที่พัก (Accommodation)

ยังไม่มีโรงแรมหรือรีสอร์ทในพื้นที่โดยตรง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เลือกพัก
ในเขตอำเภอเมืองหรือใกล้เคียงแล้วเดินทางมาแบบไป-กลับ

จุดแข็งคือประสบการณ์โฮมสเตย์ที่แท้จริง แต่ควรพัฒนาให้ได้มาตรฐาน
CBT Homestay ในด้านสุขอนามัย ความปลอดภัย และความสะดวกสบาย
พื้นฐาน

5. กิจกรรม (Activities)

เรียนรู้การเพาะเลี้ยงและการแปรรูป ไข่ผ้า

ร่วมกิจกรรมเกษตรอินทรีย์ เช่น ดำนา ปลูกผักอินทรีย์ ทำปุ๋ยหมักชีวภาพ
ทำเวิร์กช็อปสมุนไพร เช่น การทำสบูสมุนไพร ลูกประคบสมุนไพร

เรียนรู้ประเพณีท้องถิ่นและการละเล่นพื้นบ้าน เช่น งานบุญกลางบ้าน
กวนข้าวหมูetas

ชมธรรมชาติ ถ่ายภาพวิถีเกษตร และสัมผัสวิถีชีวิตเรียบง่ายของชุมชน

กิจกรรมมีความหลากหลาย ตอบโจทย์ทั้งนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
เชิงเรียนรู้ และเชิงวัฒนธรรม

6. การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Services)

มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและวิทยากรชุมชนคอยอธิบายและนำกิจกรรม มีกองทุน
การท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาและบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว

ด้านความปลอดภัย : การจัดการสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น เช่น การคัดแยกขยะ
รักษาความสะอาดในพื้นที่ท่องเที่ยว

การแพทย์: มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ใกล้เคียง แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์สุขภาพเฉพาะกิจในแหล่งท่องเที่ยว

การดูแลทั่วไป: มีผู้นำชุมชน อสม. และอาสาสมัครชุมชนช่วยเฝ้าระวังและดูแลนักท่องเที่ยว

ระบบบริการเสริมมีในระดับชุมชน แต่ยังคงพัฒนาเรื่องจุดปฐมพยาบาล การจัดการภัยพิบัติ และป้ายเตือนความปลอดภัยในกิจกรรมต่าง ๆ

สิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยของตำบลบ้านช้างมีความพร้อมในระดับพื้นฐานสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว จุดแข็งคือ โฮมสเตย์ชุมชน กิจกรรมเรียนรู้ไข่ผ่า-สมุนไพร และความร่วมมือของชุมชน ส่วนข้อจำกัดคือ การเข้าถึงด้วยขนส่งสาธารณะ สิ่งอำนวยความสะดวกมาตรฐาน และระบบความปลอดภัยเชิงท่องเที่ยว ที่ยังต้องพัฒนา

การพัฒนาศักยภาพคน และชุมชน

4.1 การพัฒนากิจกรรมบริการพื้นฐาน

- การต้อนรับ (Hospitality):

ชาวบ้านตำบลบ้านช้างควรต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยไมตรีจิต เช่น การยิ้มแย้ม การทักทายด้วยคำสุภาพ หรือการทำพิธีผูกข้อมือแบบพื้นบ้านและการต้อนรับด้วยน้ำสมุนไพรเย็น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่

- การสื่อสารกับนักท่องเที่ยว:

ควรเน้นการใช้ภาษาไทยที่สุภาพ และเริ่มฝึกภาษาต่างประเทศขั้นพื้นฐาน เช่น ภาษาอังกฤษหรือภาษาจีน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่สนใจอาหารสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้

- การอธิบายแหล่งท่องเที่ยว:

ฝึกให้คนในชุมชนสามารถเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้ไข่ผ่า แปลงเกษตรอินทรีย์ การใช้สมุนไพร วัดในชุมชน และประเพณีท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องและเข้าใจง่าย

- ทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า:

เช่น การช่วยนักท่องเที่ยวที่หลงทาง ดูแลนักท่องเที่ยวที่มีอาการไม่สบาย หรือการจัดการกรณีฉุกเฉินเล็กน้อยในกิจกรรมกลางแจ้ง

4.2 การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (Local Guide)

- ถ่ายทอดประวัติศาสตร์และเรื่องเล่า:

เช่น เรื่องราวความเป็นมาของวัดบ้านช้าง, ประวัติการเพาะเลี้ยงไข่ผ้าและการพัฒนาสู่แหล่งอาหารสุขภาพ, และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

- อธิบายภูมิปัญญาท้องถิ่น:

เช่น วิธีเพาะไข่ผ้า การทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร (สบู่, ยาหม่อง, ลูกประคบ), การปลูกผักอินทรีย์ หรือการทำอาหารสุขภาพจากวัตถุดิบท้องถิ่น

- การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย:

เล่าเรื่องด้วยภาษาที่เป็นกันเอง และใช้สื่อประกอบ เช่น แผนที่ชุมชน ภาพถ่ายเก่า วิดีโอการเพาะไข่ผ้า หรือ QR code เรื่องเล่า

- ความปลอดภัย:

มัคคุเทศก์ท้องถิ่นควรมีความรู้ด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น และการดูแลกิจกรรมที่มีความเสี่ยงเล็กน้อย เช่น เดินชมทุ่งนา ปั่นจักรยาน หรือทดลองเพาะไข่ผ้า

4.3 การยกระดับมาตรฐานโฮมสเตย์และอาหารพื้นบ้าน

- ที่พัก (Homestay):

โฮมสเตย์ควรสะอาด ปลอดภัย มีห้องน้ำสะอาด เตียงนอนพร้อมเครื่องนอนที่สะอาด และจัดให้มีมาตรการด้านความปลอดภัย เช่น ถังดับเพลิง และชุดปฐมพยาบาล

- อาหารพื้นบ้าน:

ใช้วัตถุดิบท้องถิ่น เช่น ข้าวอินทรีย์ ผักพื้นบ้าน และเมนูสร้างสรรค์จากไข่ผ้า เช่น ยำไข่ผ้า, ไข่ผ้าทอดกรอบ, ข้าวผัดไข่ผ้า รวมถึงอาหารสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

- **สุขอนามัย:**

ผู้ประกอบการควรผ่านการอบรมสุขาภิบาล แต่งกายสะอาด และมีมาตรฐานการจัดเก็บวัตถุดิบในครัวเรือน

- **การนำเสนอ:**

ควรเสิร์ฟอาหารในภาชนะท้องถิ่น เช่น ปิ่นโต เครื่องจักสาน หรือภาชนะไม้ไผ่ เพื่อเพิ่มเสน่ห์และคุณค่าทางวัฒนธรรม

4.4 การสร้างจิตสำนึกด้านการบริการด้วยใจ (Service Mind)

- **แนวคิด “แขกผู้มาเยือน”:**

นักท่องเที่ยวควรได้รับการต้อนรับเหมือนเพื่อนหรือญาติที่มาเยี่ยม ไม่ใช่เพียงลูกค้า

- **การเอาใจใส่รายบุคคล:**

เช่น การจัดเก้าอี้พับสำหรับผู้สูงอายุ หรือเตรียมพื้นที่เล่นที่ปลอดภัยสำหรับเด็ก

- **การบริการเชิงอารมณ์ (Emotional Service):**

การถ่ายทอดด้วยความอบอุ่น จริงใจ และภาคภูมิใจในสิ่งที่นำเสนอ เช่น การเล่าเรื่องไข่ผ้าที่เป็นโปรตีนสีเขียวแห่งอนาคต

- **ปลูกฝังเยาวชน:**

ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้การบริการ เช่น การช่วยต้อนรับนักท่องเที่ยว การร้องเพลงพื้นบ้าน หรือเป็นผู้ช่วยมัคคุเทศก์ เพื่อสร้างความต่อเนื่องของการท่องเที่ยวในอนาคต

4.5 การสร้างเครือข่าย (Networking)

- **เครือข่ายภายในชุมชน:**

การบูรณาการระหว่างวัด โรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ไร่ผำ กลุ่มอาชีพ และเยาวชน เพื่อสร้างพลังร่วม

- **เครือข่ายระหว่างชุมชน (Cluster Tourism):**

การเชื่อมโยงเส้นทางกับชุมชนใกล้เคียง เช่น เส้นทางเกษตร-สุขภาพ, เส้นทางวัดและวัฒนธรรม หรือเส้นทางวิถีเกษตรอินทรีย์

- **เครือข่ายกับหน่วยงานภายนอก:**

ร่วมมือกับ อบต.บ้านช้าง, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และภาคเอกชน เพื่อรับการสนับสนุนองค์ความรู้ งบประมาณ และการตลาด

- **เครือข่ายด้านการตลาดและสื่อสารออนไลน์:**

พัฒนาช่องทางประชาสัมพันธ์ เช่น Facebook Page, Line Official, TikTok, และเว็บไซต์ท่องเที่ยวตำบลบ้านช้าง เพื่อสื่อสารภาพลักษณ์และอัตลักษณ์ของพื้นที่

- **เครือข่ายความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อม:**

ทำงานร่วมกับ อสม., หน่วยกู้ชีพ, และองค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อดูแลความปลอดภัยและความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาการบริการและการสร้างเครือข่ายในตำบลบ้านช้าง ไม่เพียงแต่ทำให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ แต่ยังทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานของ ภูมิปัญญา-สุขภาพ-สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยให้ตำบลบ้านช้างเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้และการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในอนาคต

การตลาดและประชาสัมพันธ์

5.1 กลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยว

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศรัทธา

- ผู้ที่สนใจทำบุญ ไหว้พระ และเรียนรู้พิธีกรรมชุมชน เช่น ทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ และเข้าร่วมงานบุญประจำปี
- กลุ่มผู้สูงอายุและครอบครัวที่นิยมทริป ไหว้พระ-ทำบุญ เพื่อความเป็นสิริมงคล

2. กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงเกษตร-สุขภาพ

- นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- นักท่องเที่ยวที่สนใจทดลองกิจกรรมเชิงเกษตร เช่น เพาะเลี้ยงไข่ผ่าปลุกผักอินทรีย์ ทำปุ๋ยชีวภาพ และเรียนรู้การใช้สมุนไพร

3. กลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ (Young Gen / Gen Z)

- วัยรุ่นและคนวัยทำงานที่นิยม One Day Trip
- ชอบการถ่ายภาพแนวไลฟ์สไตล์ เช่น วิถีชีวิตชุมชน การทำอาหารสุขภาพจากไข่ผ่า และแปลงเกษตรสีเขียว

4. กลุ่มท่องเที่ยวเชิงครอบครัวและสุขภาพ

- ครอบครัวที่ต้องการพาเด็กเรียนรู้วิถีเกษตรและภูมิปัญญาชุมชน
- นักท่องเที่ยวที่สนใจอาหารปลอดภัย และกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพ เช่น อบรมสมุนไพร นวดแผนไทย

5.2 การวิเคราะห์ SWOT Analysis ตำบลบ้านช้าง

5.3 กลยุทธ์การตลาดและสื่อดิจิทัล ตำบลบ้านช้าง

1. การสื่อสารออนไลน์ (Digital Marketing)

- Facebook Page: ช่องทางหลักในการประชาสัมพันธ์กิจกรรม เช่น โปรแกรมท่องเที่ยว 1 วัน, Workshop ไร่ผ้า, ประเพณีท้องถิ่น, และสินค้า OTOP
- TikTok / Instagram: เจาะกลุ่มวัยรุ่นและคนทำงาน ด้วยคลิปสั้น เช่น “1 นาทีในบ้านช้าง” พาเที่ยวเพาะไร่ผ้า ทำสมุนไพร นวดแผนไทย หรือทานอาหารสุขภาพ
- Line Official: ใช้เป็นช่องทางจองกิจกรรมและโฮมสเตย์ ส่งข้อมูลตารางกิจกรรม โปรโมชั่น และการติดต่อโดยตรง

Content ที่ควรผลิต

- How-to: “วิธีเพาะไข่มฝ้าย ง่ายๆ”, “3 เมนูอร่อยจากไข่มฝ้าย”
- รีวิว: เล่าประสบการณ์ตรงจากนักท่องเที่ยวที่มาเยือน
- อัตลักษณ์: เรื่องราวการใช้สมุนไพรพื้นบ้าน การทำอาหารสุขภาพ และ

ประเพณีงานบุญ

2. การตลาดเชิงเครือข่าย (Networking Marketing)

- เครือข่ายภายในชุมชน: บูรณาการวัด โรงเรียน ศูนย์ไข่มฝ้าย กลุ่มอาชีพ และเยาวชน
- เครือข่ายระหว่างชุมชน (Cluster Tourism): สร้างเส้นทางเชื่อมโยง เช่น บ้านช้าง-บ้านใกล้เคียง (เส้นทางวิถีเกษตร + ศรัทธา)
- เครือข่ายหน่วยงานภายนอก: ร่วมมือกับ อบต.บ้านช้าง, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และภาคเอกชน
- เครือข่ายด้านความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อม: ร่วมกับ อสม. หน่วยกู้ชีพ และกลุ่มอนุรักษ์

3. การตลาดเชิงกิจกรรม (Event Marketing)

- เทศกาลประจำปี:
 - งานบุญกลางบ้าน: เปิดให้นักท่องเที่ยวร่วมทำบุญ ฟังเทศน์ และเรียนรู้ประเพณี
 - เทศกาลไข่มฝ้าย: แข่งขันทำอาหารจากไข่มฝ้าย, ตลาดสุขภาพ, Workshop เพาะไข่มฝ้าย
- Workshop สำหรับนักท่องเที่ยว:
 - เพาะเลี้ยงไข่มฝ้าย ทดลองลงมือและชิมเมนู
 - ทำอาหารสุขภาพ เช่น ยำไข่มฝ้าย น้ำสมุนไพร ข้าวอินทรีย์
 - เวิร์กช็อปสมุนไพร เช่น ทำสบู่ ยาหม่อง ลูกประคบ

5.4 การสร้างแบรนด์และอัตลักษณ์ตำบลบ้านช้าง

1. แปรนด์ชุมชน

“บ้านช้าง...วิถีสุขภาพ วิถียั่งยืน”

ชื่อที่สะท้อนตัวตนและคุณค่า: ไช้ผำ-สมุนไพร-เกษตรอินทรีย์

2. อัตลักษณ์ (Identity)

- สัญลักษณ์/โลโก้: ใช้ภาพ “ช้าง + ใบไม้ + วงกลมสีเขียว” สื่อถึงพลังชุมชน วิถีเกษตร และความอุดมสมบูรณ์

- สีประจำชุมชน:

- เขียว : ธรรมชาติและสุขภาพ
- ฟ้ำ : ความสดชื่น สายน้ำ วิถีชีวิตสงบ
- น้ำตาล : ความอบอุ่นและความจริงใจ

- สโลแกน (Tagline):

- “หนึ่งวัน สุขใจ สุขภาพดี ที่บ้านช้าง”
- “เรียนรู้วิถีชุมชน สัมผัสโปรตีนสีเขียว”

3. จุดขาย (USP: Unique Selling Point)

1. ศรัทธา-วัฒนธรรม: วัดบ้านช้างและงานบุญท้องถิ่น
2. วิถีเกษตร-สุขภาพ: ศูนย์เรียนรู้ไช้ผำและสมุนไพร กิจกรรมเกษตร

อินทรีย์

3. ความสะดวกนักท่องเที่ยว: One Day Trip ใกล้กรุงเทพฯ เดินทางง่าย
ได้ทั้งบุญ สุขภาพ และการเรียนรู้

แนวทางปฏิบัติ

1. จัดทำ คู่มือแบรนด์ตำบลบ้านช้าง (โลโก้ สี สโลแกน)
2. ออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น ป้าย หมวก เสื้อ ของฝาก
3. ใช้ Storytelling เล่าเรื่องไข่มุก-สมุนไพร-วิถีเกษตร
4. สร้างแบรนด์ร่วมกับผลิตภัณฑ์ เช่น “น้ำพริกไข่มุกบ้านช้าง”,
“สมุนไพรบ้านช้าง”
5. ประชาสัมพันธ์ต่อเนื่องผ่านสื่อออนไลน์ เน้นภาพจำหลัก: สุขภาพ-
วิถีชุมชน-ยั่งยืน

การติดตามและประเมินผล

แบบประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

ในการเดินทางมาท่องเที่ยวตำบลบ้านช้าง อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับข้อมูลของท่าน)

- เพศ: ☐ ชาย ☐ หญิง ☐ อื่น ๆ
- อายุ: ☐ ต่ำกว่า 20 ปี ☐ 21-30 ปี ☐ 31-40 ปี
☐ 41-50 ปี ☐ มากกว่า 50 ปี
- อาชีพ: ☐ นักเรียน/นักศึกษา ☐ ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ ☐ พนักงานบริษัท
☐ ประกอบอาชีพอิสระ ☐ อื่น ๆ
- รายได้เฉลี่ยต่อเดือน: ☐ ต่ำกว่า 10,000 บาท ☐ 10,001-20,000 บาท
☐ 20,001-30,000 บาท ☐ มากกว่า 30,000 บาท

ตอนที่ 2: พฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยว

- ท่านเคยเดินทางมาท่องเที่ยวตำบลบ้านช้างมากี่ครั้ง
☐ ครั้งแรก ☐ 2-3 ครั้ง ☐ มากกว่า 3 ครั้ง
- รูปแบบการเดินทาง:
☐ เดินทางด้วยตนเอง ☐ มากับครอบครัว
☐ มากับเพื่อน ☐ มากับทัวร์หรือคณะ

3. แหล่งที่ท่านได้รับข้อมูลการท่องเที่ยว (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ):

☐ สื่อออนไลน์ (Facebook, TikTok, Line)

☐ เพื่อน/คนรู้จักแนะนำ

☐ โรงเรียน/มหาวิทยาลัย

☐ หน่วยงานท่องเที่ยว/บริษัททัวร์

☐ อื่น ๆ _____

4. ระยะเวลาในการท่องเที่ยว:

☐ ครึ่งวัน

☐ 1 วัน

☐ ค้างคืน

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (ตามหลัก 6A)

(โปรดให้คะแนนความพึงพอใจ 5 ระดับ: 5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = น้อย, 1 = น้อยที่สุด)

ความพึงพอใจ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)					
1.1 ความน่าสนใจของวัดและสถานที่ศรัทธาในชุมชน					
1.2 ความสวยงามของธรรมชาติและบรรยากาศท้องถิ่น เกษตรอินทรีย์					
1.3เสน่ห์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น					
1.4 ความโดดเด่นของงานประเพณีและกิจกรรมชุมชน					
1.5 ความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์และของฝากชุมชน					
2. การคมนาคมขนส่งและการเข้าถึง (Accessibility)					
2.1 ความสะดวกในการเดินทางมายังตำบลบ้านช้าง					
2.2 ความสะดวกในการเดินทางภายในชุมชนบ้านช้าง					

ความพึงพอใจ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
2.3 ความชัดเจนและเพียงพอของป้ายบอกทาง/ป้ายแนะนำเส้นทางท่องเที่ยว					
2.4 ความเพียงพอและความทันสมัยของข้อมูลการเดินทาง					
2.5 ความเหมาะสมและเพียงพอของระบบขนส่งสาธารณะในพื้นที่					
3. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)					
3.1 ความสะอาดและเพียงพอของห้องน้ำสาธารณะ					
3.2 ความเพียงพอของจุดพักผ่อน/ศาลาพักในแหล่งท่องเที่ยว					
3.3 ความเหมาะสมของร้านอาหารและร้านค้าชุมชน					
3.4 ความพร้อมและความชัดเจนของป้ายอธิบาย/ป้ายความรู้					
3.5 ความสะดวกในการเลือกซื้อสินค้าและของที่ระลึกชุมชน					
4. ที่พัก (Accommodation)					
4.1 ความสะอาดสบายและความสะอาดของโฮมสเตย์ในชุมชนบ้านข้าง					
4.2 การต้อนรับและการบริการจากเจ้าของโฮมสเตย์/ครอบครัวในชุมชน					
4.3 ความคุ้มค่าของราคาที่พักเมื่อเทียบกับคุณภาพและบริการที่ได้รับ					
4.4 ความปลอดภัยและมาตรฐานของที่พัก					

ความพึงพอใจ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
4.5 ความเป็นเอกลักษณ์ของที่พักรีสอร์ทวิถีชุมชนบ้านช้าง					
5. กิจกรรม (Activities)					
5.1 ความน่าสนใจของกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชนบ้านช้าง					
5.2 ความสนุกสนานและระดับการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในกิจกรรม					
5.3 ความคุ้มค่าของกิจกรรมเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่าย					
5.4 ความหลากหลายของกิจกรรมที่ชุมชนบ้านช้างนำเสนอ					
5.5 ความเหมาะสมของกิจกรรมกับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มวัย					
6. การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service)					
6.1 ความถูกต้องและความเข้าใจง่ายของข้อมูลที่มีคฤศเทศก์ท้องถิ่น/วิทยากรชุมชนให้แก่ักท่องเที่ยว					
6.2 ความปลอดภัยในการเข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยว					
6.3 ความพร้อมของชุมชนในการให้ความช่วยเหลือกรณีฉุกเฉิน					
6.4 ความเป็นมิตร อธิยาศัย และความอบอุ่นในการต้อนรับของคนในชุมชนบ้านช้าง					
6.5 การจัดการสิ่งแวดล้อมและความสะอาดโดยรวมของพื้นที่ท่องเที่ยว					

ความคิดเห็นเพิ่มเติม

.....

.....

.....

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ. (2562). แผนปฏิบัติการประเทศไทยว่าด้วยการจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561–2573. กรุงเทพฯ: กรมควบคุมมลพิษ.
- กรมการท่องเที่ยว. (2562). มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย (Thai Homestay Standard). กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.). (2565). การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาประสบการณ์ท่องเที่ยวฐานชุมชน. กรุงเทพฯ: ททท.
- คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2563). คู่มือการจัดเวทีสมัชชาสุขภาพและเวทีประชาคมอย่างมีส่วนร่วม. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2528). ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 4 (อยุธยา อ่างทอง สระบุรี). กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2563). แนวทางการประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สผ.
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2566). รายงานการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน). (2564). BCG Economy Model: แนวทางขับเคลื่อนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สพภ.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I). (2564). คู่มือมาตรฐานการบริการและโฮมสเตย์ในชุมชน. กรุงเทพฯ: CBT-I.
- องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน). (2566). แนวทางการคำนวณและจัดทำคาร์บอนฟุตพริ้นท์ของกิจกรรม/องค์กร/ผลิตภัณฑ์. กรุงเทพฯ: อบก.

- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2563). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการสร้างเครือข่าย. กรุงเทพฯ: DASTA.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านช้าง. (2568). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวตำบลบ้านช้าง อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา: อบต.บ้านช้าง.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านช้าง. (2568, กรกฎาคม 14). ประวัติความเป็นมา. สืบค้นจาก <http://www.banchang-uthai.go.th/history.php/>
- Buhalis, D., & Foerste, M. (2015). SoCoMo marketing for travel and tourism: Empowering co-creation of value. *Journal of Destination Marketing & Management*, 4(3), 151–161. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2015.04.001>
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston, MA: Pitman.
- Goodwin, H., & Santilli, R. (2009). Community-based tourism: A success? ICRT Occasional Paper, 11.
- Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1999). *The experience economy: Work is theatre & every business a stage*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- UNEP, & UNWTO. (2005). *Making tourism more sustainable: A guide for policy makers*. Paris/Madrid: UNEP/UNWTO.
- UNWTO. (2004). *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook*. Madrid: World Tourism Organization.
- UNWTO. (2019). *Overtourism? Understanding and managing urban tourism growth beyond perceptions*. Madrid: World Tourism Organization.

Zeithaml, V. A., Bitner, M. J., & Gremler, D. D. (2018). Services marketing: Integrating customer focus across the firm (7th ed.). New York, NY: McGraw-Hill.

สัมภาษณ์

พระครูนิวริฐสารธรรม, เจ้าอาวาสวัดบ้านช้าง ตำบลลำตาเสา อำเภอวังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 24 ก.ค. 2568.

พระครูปริยัติญาณโทยคุณ (ประเมิน), เจ้าอาวาสวัดเทพกุญชร ตำบลบ้านช้าง อำเภอกุทัย จ.พระนครศรีอยุธยา, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 24 ก.ค. 2568.

จำเนียร, สมาชิก อบต.โพสาวหาญ, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 ก.ค. 2568.

พนม, ชุมชนบ้านหลวง ต.โพสาวหาญ (อดีตศึกษาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา), สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 ก.ค. 2568.

สม สุขนิมิต, โยมอุปฐากวัดบ้านช้าง ต.ลำตาเสา อ.วังน้อย, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 24 ก.ค. 2568.

สาธิต ปานดวงแก้ว, บ้านสวนสาธิต ชุมชนบ้านขุย ต.หนองไม้ซุง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 16 ก.ค. 2568.

สาลี สวัสดิ์ศรี, ชุมชนบ้านช้าง ต.บ้านช้าง, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 24 ก.ค. 2568.

อศิราห์ มงคลวนิชกุล, ครูผู้ช่วย รร.วัดแก้วตา ต.บางเพลิง อ.บางปะหัน, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 24 ก.ค. 2568.

ภาคผนวก

- แผนที่เส้นทาง

การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
ผ่านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)
เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบองค์รวมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่
การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)
เพื่อการพัฒนาในเชิงพื้นที่ตำบลบ้านช้าง
อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

114 สุขุมวิท 23 แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 โทร. 02-649-5000

Srinakharinwirot University

114 Sukhumvit 23, Bangkok 10110, Thailand. Tel +66 2 649 5000

<https://www.swu.ac.th>